

CENTRUM STOSUNKÓW MIĘDZYNARODOWYCH
CENTER FOR INTERNATIONAL RELATIONS

RAPORTY I ANALIZY

Krystyna Iglicka

Katarzyna Gmaj

Iwona Bąbiak

**Cudzoziemscy małżonkowie obywateli polskich
– wymiar genderowy**

Przegląd literatury

Warszawa 2011

Redakcja techniczna i skład:

Wojciech Borodzicz - Smoliński

Centrum Stosunków Międzynarodowych

ul. Emilii Plater 25

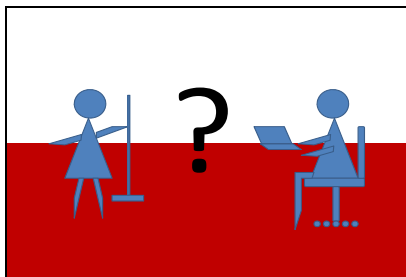
00-688 Warszawa

e-mail: info@csm.org.pl

www.csm.org.pl

Wyłączna odpowiedzialność za treści przedstawione w niniejszym opracowaniu spoczywa na autorze. Przedruk w całości lub częściowy możliwy jest wyłącznie za zgodą CSM. Cytowanie oraz wykorzystywanie danych empirycznych dozwolone jest z podaniem źródła.

**Projekt realizowany jest przy wsparciu
Europejskiego Funduszu na rzecz Integracji Obywateli Państw Trzecich
oraz budżetu państwa**

Spis treści

1.	Wprowadzenie	4
1.1.	Opis projektu	4
1.2.	Płeć a migracje	5
2.	Akty prawne oraz dane statystyczne	9
2.1.	Dokumenty regulujące sytuację prawną cudzoziemskich małżonków obywateli polskich.....	9
2.2.	Dane statystyczne	10
2.3.	Dane dotyczące małżeństw Polaków z obywatelkami b.ZSRR	11
3.	Przegląd zastanych badań i wstępne założenia dotyczące projektu.....	16
	Bibliografia	23

1. Wprowadzenie

1.1. Opis projektu

Realizowany przez nas projekt „Cudzoziemscy małżonkowie obywateli polskich – wymiar genderowy¹” dotyczy szczególnej kategorii osób, która powinna stać się adresatem działań integracyjnych, a mianowicie cudzoziemskich małżonków polskich obywateli. Osobami, do których jest on skierowany są głównie kobiety pochodzące z Białorusi, Ukrainy i Rosji. Mimo związku małżeńskiego z obywatelem polskim imigrantki z tych krajów szczególnie narażone są na wykluczenie, ze względu na to, że znacznie częściej są nieformalnie zatrudnione oraz często lokują się w tak zwanym sektorze opieki, który nie sprzyja integracji. Kobiety te coraz częściej wykonują prace kluczowe dla ekonomii opieki, prace często „niewidzialne”, „nieudokumentowane”. Warto, zatem rozważyć uwrażliwienie polityki integracyjnej na ten aspekt.

Celem projektu jest dostarczenie wskazówek dla tworzenia i realizacji programów integracyjnych skierowanych do cudzoziemskich małżonków polskich obywateli, upodmiotowienie imigrantek oraz zwiększenie ich aktywności i udziału w życiu społecznym.

W polskim kontekście warto postawić pytanie, czy każdy małżonek jest w stanie w równym stopniu oraz w różnych dziedzinach życia wprowadzać cudzoziemskiego małżonka w Polskie realia? Stawiamy sobie pytania o to, jakich instrumentów pomocowych potrzebują rodziny mieszane. Jakiego rodzaju wsparcia oczekują żony polskich obywateli, pochodzące z państw byłego Związku Radzieckiego? Od kogo powinno ono pochodzić oraz w jakich dziedzinach życia jest pożądane?

Badanie przeprowadzone wśród imigrantek w ramach projektu pozwoli znaleźć odpowiedź na te pytania oraz wspólnie z samymi zainteresowanymi kobietami wypracować rekomendacje do dalszych działań, z których skorzystać będą mogły instytucje, w których w zakresie działań znajduje się rynek pracy oraz integracja.

¹ W języku polskim słowo „płeć” (ang. „sex”) przypisane jest do biologicznego zróżnicowania. W innym znaczeniu używa się angielskiego słowa gender, tłumaczonego, jako „płeć kulturowa”, czyli zespół ról społecznych i oczekiwań związanych z biologiczną płcią.

1.2. Płeć a migracje

We wcześniejszych opracowaniach dotyczących migracji kobiety nawet, jeśli w migracjach uczestniczyły, to pozostawały w cieniu mężczyzn, często niezauważane (Steidl 2005). Obecnie się to zmienia i coraz większy nacisk kładziony jest na kobiety uczestniczące w procesach migracyjnych. Co więcej zauważyć można, że w coraz większej liczbie strumieni migracyjnych dominują kobiety. Także w przypadku strumieni migracyjnych do Polski wyraźnie zauważalna jest dominacja kobiet przyjeżdżających z krajów sąsiadujących z Polską na wschodzie. Coraz częściej, to one jako pierwsze decydują się na wyjazd i przecierają szlaki migracyjne dla pozostałych członków rodziny lub znajomych przyczyniając się do powstawania *społecznego kapitału migracyjnego* (Praszałowicz 2010).

Społeczny kapitał migracyjny opiera się na funkcjonujących ponad granicami państw sieciach kontaktów międzyludzkich (Górny, Stola 2001). Pojęcie kapitału społecznego wprowadził Bourdieu (2001), dla opisanego specyficznego zasobu, na który składają się liczne kontakty społeczne, umożliwiające dostęp do pożądanego dóbr i możliwości, poprzez pośrednictwo znajomych osób, które je posiadają. Pojęcie to stało się wyjątkowo nośne w kontekście analiz migracji.

Obok *kapitału ekonomicznego*, który na potrzeby naszego raportu nie wymaga szerszego wyjaśnienia, oraz wyżej wspomnianego kapitału społecznego, Bourdieu wyróżnił jeszcze *kapitał kulturowy*. Składa się na niego wszystko to, co wynieśliśmy z domu rodzinnego oraz z najbliższego otoczenia, w tym znajomość języków, norm obyczajów, wiedzę o świecie, wykształcenie, itp., które w określonych sytuacjach pozwalają nam na sprawne funkcjonowanie w społeczeństwie.

Kobiety pochodzące ze wschodu, które wyszły za mąż za Polaków są w „uprzywilejowanej” sytuacji, ponieważ ich ojczyste języki zbliżone są do języka polskiego (języki słowiańskie), co więcej wiele z nich mogło mieć wcześniej kontakt z językiem polskim. Mogą być wśród nich także osoby o polskich korzeniach. W przypadku wszystkich kobiet z Ukrainy, Białorusi i Rosji bliskości geograficznej towarzyszy także niewielki dystans kulturowy. Jest to niewątpliwie kapitał kulturowy, który ułatwia im wchodzenie w społeczeństwo polskie. Mąż i jego polska rodzina stanowią natomiast kapitał społeczny, który także powinien powodować lepsze funkcjonowanie. Jednak, jak wskazują

wcześniejsze opracowania dotyczące imigrantek w Polsce², paradoksalnie mężczyźni mogą także wpływać ograniczająco na uczestniczenie swoich żon na polskim rynku pracy.

Wiele obszarów życia społecznego jest określonych przez płeć. Mamy tu na myśli seksualność, rodzinę, edukację, rynek pracy i pełnione w nich przez kobiety role, status oraz prestiż z nimi związany. Jak zauważa Świątkowska (2010:1) „Kariera i praca zawodowa daje wyższy prestiż i więcej władzy niż praca w domu i opieka nad dziećmi. Również praca zarobkowa, związana ze społeczną reprodukcją, zajmuje na ogół niską pozycję w hierarchii zawodów. Profesje związane z wychowaniem przedszkolnym, wczesną edukacją szkolną, opieką pielęgniarską czy też wiele innych usług, które są zmodyfikowanymi tradycyjnymi zajęciami domowymi, jak gastronomia, hotelarstwo itp., nie należą do najlepiej wynagradzanych i też nie cieszą się wysokim prestiżem”.

Termin *sfeminizowany sektor pracy* wprowadzony został przez Wetter (2002) – badaczkę i feministkę na podstawie obserwacji związku pomiędzy faktem, że gdy większość pracowników w określonych sektorach stanowią kobiety, to zawody te są niskopłatne, o niskim prestiżu oraz o niskiej możliwości mobilności zawodowej. Związane jest to także z faktem, że wiele z tych prac wykonywanych jest w sferze prywatnej, gdzie pracownicy są odizolowani, a więc trudno jest im się zorganizować dla reprezentacji swoich interesów.

Niezwykle istotne w tym miejscu wydaje się także odwołanie do wątku, który w debacie dotyczącej kobiet i migracji pojawił się w połowie lat osiemdziesiątych zeszłego stulecia, a rozwijany był w latach dziewięćdziesiątych. A mianowicie, dostrzeżenia, że relacje genderowe wyznaczone są przez społecznie konstruowane kategorie rasy/etniczności oraz klasy. Z drugiej zaś strony rasa/etniczność, klasa i narodowość nie mogą być analizowane bez uwzględnienia wymiaru genderowego (Anthias/Yuval-Davis 1992).

Tym zagadnieniem zajmowała się również Collins (1990) (za Warat 2010:67), która rozróżniła i bliżej omówiła wzajemny wpływ relacji społecznych obejmujących trzy poziomy: osobowy, grupowy oraz systemowy. Gender i etniczność pojawiają się na każdym z nich, jednak mogą być w różny sposób uwidaczniane poprzez odmienne traktowanie i oczekiwania w rodzinie, w szkole lub miejscu pracy czy też na poziomie państwowym, obywatelskim. Inne oczekiwania i zasady dotyczą kobiet w wymiarze seksualności. Mężczyzna poślubiający kobietę pochodzącą z innej grupy etnicznej nie spotka się z takimi

² Zobacz szerzej, np. badania jakościowe przeprowadzone przez Środkowoeuropejskie Forum Badań Migracyjnych i Ludnościowych (CEFMR) (Kloc – Nowak 2006).

opresjami, jak kobieta wychodząca za członka grupy „obcej”. Kobieta poddana jest dwóm sprzecznym ze sobą oczekiwaniom, gdzie jedno nakazuje jej dbać o biologiczną i społeczną reprodukcję, oraz związaną z nimi tradycję i religię, natomiast drugie, nakazuje podporządkowanie obyczajowości i wartościom męża, jeżeli ten wywodzi się z grupy odmiennej kulturowo. (Warat, 2010:68). Wspominamy o tym, dlatego, że w przypadku naszego badania do czynienia mamy z kobietami, które wywodzą się ze wschodniego sąsiedztwa. Wschodni Słowianie natomiast postrzegani byli przez Polaków z perspektywy wyższości, a także i dziś obserwujemy podział na „lepszą” i „gorszą” część świata, który obowiązuje również wśród najmłodszego pokolenia. (Konieczna, Świdrowska 2008).

W kontekście ról pełnionych w rodzinie przez cudzoziemskie żony zasadne wydaje się być wykorzystanie rozróżnienia na sferę prywatną oraz publiczną, które powiązane zostały z cechami męskimi (publiczna) i typowo kobiecymi (prywatna) (Pateman 1988)³. Zdaniem Warat (2010) podział ten „powoduje podwójny wymiar uczestnictwa kobiet w grupie etnicznej: z jednej strony, są, tak jak mężczyźni, członkami zbiorowości, ale z drugiej – podlegają odrębnym regułom i prawom odnoszącym się tylko do nich. Asymetria relacji między płciami związana jest z rolą kobiety jako matki i opiekunki domowego ogniska, co czyni ją odpowiedzialną za biologiczne przetrwanie grupy, zachowanie, „czystości razy” oraz określenie granic przynależności do niej” (Warat 2010:68).

Podobne stwierdzenia dotyczące „naturalnej” przynależności kobiet do sfery prywatnej – domowej można znaleźć w wielu opracowaniach dotyczących roli kobiet w społeczeństwie. Często łączą się one z mitem kobiety, jako np. „Matki Polki”⁴, w którym

³ Odnośnie sfery prywatnej i publicznej, ciekawe wypowiedzi pojawiły się w badaniu Kałwy z 2006 roku, która rozmawiała z Polkami o ich doświadczeniach w pracy w RFN. Kobiety mieszkające na stałe u swoich pracodawców, dokonały pewnej zamiany pojęcia sfery prywatnej i publicznej. Pomimo tego, że miały one swój „czas wolny”, *de facto* stały w stanie ciągłej gotowości, a ich sfera prywatna w miejscu zamieszkania była raczej umowna niż realna, nie do końca należała do nich samych. Wychodząc na zewnątrz, opuszczając dom obiektywnie wstępowały w sferę publiczną, lecz w ich własnym odczuciu to właśnie tam, doznawały poczucia prywatności. Sfera publiczna stała się dla nich sferą prywatną poprzez fakt, że to tam mogły w dużo większym stopniu decydować o sobie oraz podejmować decyzje, z których nie musiały się tłumaczyć (Kałwa 2006).

⁴ *Matka Polka* - w literaturze kojarzy się z beztróskim dzieciństwem, jest symbolem miłości, bezpieczeństwa, rodzinnego domu. Bycie matką najczęściej łączy się z jednoczesnym przeżywaniem radości i doświadczaniem cierpień, troskami, wielkimi nadziejami związanymi z dziećmi, ale też niepokojem o ich los. Matka miewa też w literaturze bardzo szerokie znaczenie, przede wszystkim jest matką-ojczyzną, matką-Polką, która wszystko oddaje ojczyźnie, cierpi, bowiem jej dzieci giną za kraj. Sporo uwagi poświęca współczesna, także

kobieta nie tylko przekazuje tożsamość kulturową, ale też odpowiedzialna jest za życie społeczne grupy, do której przynależy (Warat 2010:69).

Wracając do wymiaru pracy zawodowej warto zauważyć, że od początku transformacji ekonomicznej obserwujemy w Polsce etniczny podział rynku pracy (Iglicka 2000). Na rozdwojonym rynku pracy imigranci potrzebni są do wypełniania luki w zawodach najgorzej płatnych i najcięższych – nieatrakcyjnych dla ludności rodzimej. Kiedy próbują wyjść z gorszej niszy zawodowej natrafiają na trudne w pokonaniu bariery (Piore 1979). Są jednak tacy, którzy odnoszą sukces, ale tylko niewielka część imigrantów ze Wschodu może znaleźć w Polsce zatrudnienie na pierwotnym rynku pracy. Przy czym przeważająca część obywateli byłego Związku Radzieckiego pracujących w Polsce podejmowała i podejmuje zatrudnienie w szarej strefie, przy pracach niewymagających wysokich kwalifikacji.

Według Slany (2010) zagadnienie migracji kobiet z krajów Europy Środkowo-Wschodniej to temat generalnie zaniedbany naukowo. Badania nad tą problematyką intensywnie rozwijają się dopiero od lat dziewięćdziesiątych dwudziestego wieku. Mamy więc nadzieję, że naszym projektem przyczynimy się do lepszego rozumienia tego niezwykle ważnego zjawiska. Poniżej przedstawimy krótki, statystyczny opis dotyczący małżeństw – mężczyzn-obywateli polskich i cudzoziemek: Białorusinek, Rosjanek i Ukrainek. Następnie zaprezentujemy przegląd literatury światowej i polskiej dotyczącej zjawiska kobiet w emigracji oraz cudzoziemskich małżonków.

feministyczna literatura matce samotnej z różnych przyczyn: śmierci męża, rozwodu, czy własnego wyboru (www.dobrypasterz.pl).

2. Akty prawne oraz dane statystyczne

2.1. Dokumenty regulujące sytuację prawną cudzoziemskich małżonków obywateli polskich.

Osoby chcące zawrzeć związek małżeński zobligowane są do dostarczenia odpowiednim urzędowi wskazanych przez nie dokumentów. Obowiązek ten dotyczy także par mieszanych. Dokumenty wymagane od cudzoziemskich małżonków w większości nie różnią się znacząco od tych, jakie musi dostarczyć ich polski współmałżonek. Jednak ze względu na nieprzebywanie w kraju pochodzenia ich zebranie oraz późniejsze tłumaczenia często stanowią utrudnienie w sformalizowaniu związku. W polskim prawie istnieje kilka kluczowych dokumentów regulujących sytuację cudzoziemców chcących zawrzeć związek małżeński z obywatelem Polski. Wśród dokumentów tych znajdują się:

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Widnieje w niej zapis odnoszący się do wszystkich rodzin przebywających na terenie RP, mówiący o tym, że państwo polskie ma obowiązek otoczenia szczególną opieką rodzinę, macierzyństwo oraz rodzicielstwo.
- Ustawa o cudzoziemcach⁵, która m. in. w art. 55 nakłada na organy wydające zezwolenie na zamieszkanie współmałżonkowi sprawdzenie faktyczności zawartego związku, a także reguluje kwestie związane z łączeniem rodzin.
- Kodeks rodzinny i opiekuńczy⁶, w którym zawarta jest m.in. definicja zawarcia związku małżeńskiego oraz jednakowe dla wszystkich nowożeńców warunki, jakie muszą spełnić, aby zalegalizować związek.
- Ustawa Prawo o aktach stanu cywilnego⁷. Zawiera informacje o dokumentach niezbędnych do potwierdzenia zdolności do zawarcia związku małżeńskiego, obowiązujące również homogeniczne – polskie pary, a także zapis o obowiązku zgłoszenia narodzin dziecka.
- Ustawa o obywatelstwie polskim⁸, mówi m.in. o tym, że dziecko posiadające przynajmniej jednego rodzica o obywatelstwie polskim, automatycznie nabywa prawo do obywatelstwa polskiego (*ius sanguinis*). (Szelewa 2010).

⁵ Tekst jednolity: Dz. U. z 2006 r. Nr 234, poz. 1694 oraz Dz. U. z 2007 r. Nr 120, poz. 818.

⁶ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks Rodzinny i opiekuńczy, Dz.U. 1964 Nr 9 poz. 59

⁷ Ustawa z dn.29 września 1986r. Prawo o aktach stanu cywilnego, tekst jednolity. DU z2004 r.Nr 161 poz. 1688.

⁸ Ust.z dn15 lutego 1962 r.o obywatelstwie polskim,tekst jednolity.Dz.U.z2000 r.Nr28poz 353

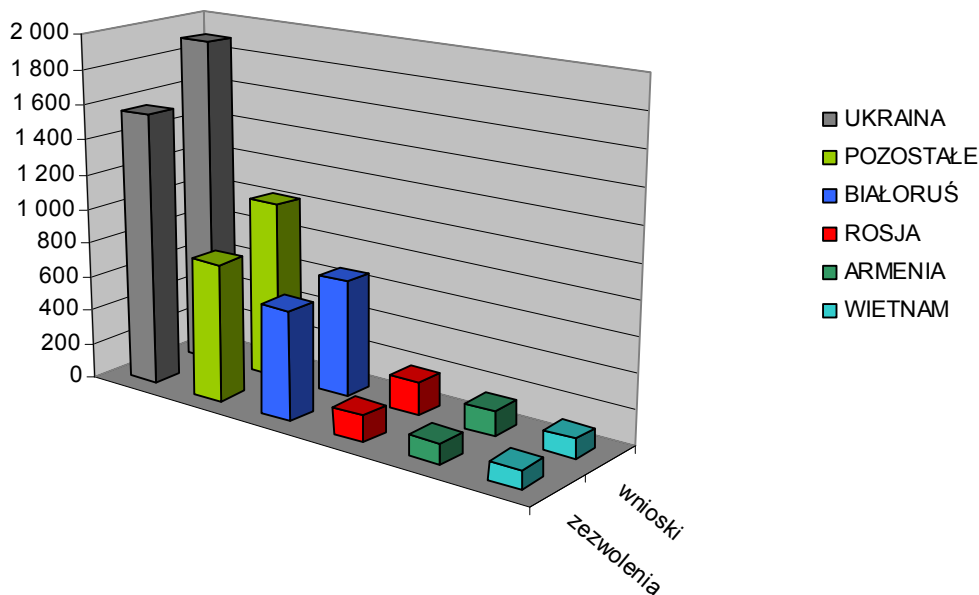
2.2. Dane statystyczne

Dane statystyczne wskazują, że cudzoziemscy małżonkowie stanowią jedną z najliczniejszych grup osiedlających się w Polsce cudzoziemców. Rokrocznie w Polsce zawieranych jest ok 3000-4000 małżeństw z obcokrajowcami (GUS), przy czym ponad połowa z nich zawierana jest z obywatelami państw trzecich.

Na pierwszym miejscu w statystykach znajdują się małżeństwa z obywatelkami Ukrainy, Białorusi i Rosji. Obywatele tych państw dominują także wśród osób posiadających zezwolenie na osiedlenie. W roku 2010 do Urzędu do spraw Cudzoziemców wpłynęło łącznie 4036 wniosków o pobyt stały, z czego 3363 otrzymało odpowiedź pozytywną. Wśród przyznanych zezwoleń aż 46,5% zostało wydanych na wniosek obywateli Ukrainy (przyznano 1566 na 1898 złożonych), Białorusi 18,7% (przyznano 630 na 670 złożonych) i Rosji 4,49% (przyznano 151 na 189 złożonych).

Poniższy wykres ilustruje graficzny rozkład wniosków o zezwolenie na osiedlenie się w stosunku, do których wydano decyzje pozytywne. Na wykresie, oprócz Ukrainy, Białorusi i Rosji, znajdują się Armenia i Wietnam, które są kolejnymi krajami pod względem liczby składanych w tej sprawie wniosków.

Wykres 1. Liczba osób, które w 2010 r. złożyły wniosek o zezwolenie na osiedlenie się oraz w stosunku, do których wydano decyzje pozytywne.

Źródło: Urząd ds. Cudzoziemców, Zestawienie statystyk do roku 2010.⁹

⁹ <http://www.udsc.gov.pl/Statystyki,2010,1324.html>

Dominacja obywateli państw b.ZSRR wśród imigrantów długookresowych obserwowana jest w Polsce w całym okresie po 1989 r.

2.3. Dane dotyczące małżeństw Polaków z obywatelkami b.ZSRR

Duża liczebność obywateli Ukrainy, Białorusi i Rosji posiadających karty stałego pobytu w Polsce przekłada się również na ilość małżeństw zawieranych pomiędzy Polakami, a obywatelkami tych krajów. Zestawienie danych Urzędu do spraw Cudzoziemców dotyczących ilości przyznanych zezwoleń na osiedlenie (Wykres1) z poniższą tabelą, przedstawiającą informacje Głównego Urzędu Statystycznego o liczbie zawartych małżeństw, nie pozwala wnioskować o kolejności formalizowania tych statusów. Możemy jedynie mówić o pewnej korelacji liczby wydanych kart stałego pobytu obywatelom Ukrainy, Białorusi i Rosji z liczbą małżeństw zawartych z Polakami przez kobiety pochodzące z tych państw. Jednakże z danych przedstawionych przez Górny (2010) wynika, że więcej niż połowa obywateli Ukrainy, którzy mają kartę stałego pobytu w Polsce, wzięła ślub z Polakiem. W tej grupie 74% osób powiedziało, że właśnie fakt zawarcia małżeństwa z obywatelem Polski był głównym czynnikiem, przez który zdecydowali się na zamieszkanie w tym kraju (za Szelewa 2010:32).

Tabela1: Małżeństwa zawarte w 2008 i 2009 roku przez cudzoziemców z obywatelem Polski według wieku kobiety i jej kraju zamieszkania przed ślubem.

KRAJ POCHODZENIA KOBIECY	OGÓLEM		WIEK									
	2008	2009	19 LAT I MNIJ		20-29		30-39		40-49		50 LAT I WIĘCEJ	
ROK	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009
BIAŁORUŚ	119	95	1	-	60	50	31	27	17	13	10	5
ROSJA	84	88	3	2	45	52	16	20	11	7	9	7
UKRAINA	405	413	8	6	202	200	105	121	76	66	14	20
OGÓLEM	990	1044	23	16	528	567	259	302	129	113	51	46

Źródło: GUS, 2009, 2010.

Odwołując się do danych z ostatnich dwóch lat (Tabela 1), najliczniejszą grupą migrantek, które poślubiły obywateli polskich były obywatelki Ukrainy. Małżeństwa zawarte pomiędzy Polakami a kobietami pochodzącymi z Ukrainy stanowiły w 2008 roku 40% wszystkich małżeństw Polak-cudzoziemka. Natomiast w 2009 r. małżeństwa te stanowiły niewiele mniej, ponieważ 39,5% wszystkich małżeństw mieszanych tego rodzaju. Odpowiednio w latach 2008 oraz 2009 drugie miejsce pod względem liczebności małżeństw Polaków z obywatelkami innych krajów były małżeństwa polsko-białoruskie. Stanowiły one

kolejno 12% i 9%. Natomiast trzecie miejsce to małżeństwa Polaków z Rosjankami. Ich odsetek pozostał bez zmian w 2008 i 2009 roku, a wynosił 8,4% w stosunku do wszystkich małżeństw Polaków z cudzoziemkami.

Analizując tabelę 1 można zauważyć, że obywatelki Białorusi, Rosji i Ukrainy najczęściej wychodzą za mąż w wieku 20 - 29 lat. Wpisuje się to w ogólną tendencję zawieranych małżeństw przez Polki. W 2008 roku aż 74,9% wszystkich małżeństw, jakie zostały zawarte pomiędzy obywatelami polskimi, były związkami mężczyzn z kobietami w wieku 20-29 lat¹⁰. Wiek zawierania małżeństw nie wyróżnia więc cudzoziemek w stosunku do obywaterek Polski.

Tabela 2 ilustruje natomiast poprzedni stan cywilny z uwzględnieniem wieku zawarcia małżeństwa z obywatelem polskim. Jest to zestawienie dla całej populacji kobiet cudzoziemek bez rozbicia na obywatelstwo.

Tabela 2. Małżeństwa zawarte w Polsce w 2008 i 2009 roku przez cudzoziemki według wieku kobiet i stanu cywilnego.

Wiek kobiety	Poprzedni stan cywilny							
	Panna		Wdowa		Rozwiedziona		Ogółem	
	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009
Ogółem	651	705	651	37	302	303	990	1044
19 lat i mniej	23	15	0	-	0	1	23	16
20-24	231	225	0	1	4	10	237	236
25-29	244	289	2	-	45	42	291	331
30-34	98	115	1	3	66	67	165	185
35-39	37	41	5	11	52	65	94	117
40-44	11	13	9	4	49	45	69	62
45-49	4	5	8	8	48	38	60	51
50-54	2	2	4	7	22	21	28	30
55-59	-	-	6	1	8	9	14	10
60 lat i więcej	1	-	2	1	6	5	9	6

Źródło: GUS, 2009, 2010.

Wśród kobiet do 34 roku życia wchodzących w związek małżeński zdecydowanie przeważają panny. W roku 2008 i 2009 panny w tym przedziale wiekowym stanowiły 91% wszystkich kobiet wchodzących w związki małżeńskie. Dopiero od 35 roku życia dominującą

¹⁰ GUS 2010.

kategorię stanowią rozwódki. Nie jest to również obraz odbiegający od tego, który charakteryzuje Polki¹¹.

Pionierską pracą, w której odnaleźć możemy pogłębioną analizę danych statystycznych, dotyczących małżeństw polsko-ukraińskich jest raport Kępińskiej „Mechanizmy migracji osiedleńczych na przykładzie małżeństw polsko – ukraińskich”¹². W kontekście naszego badania interesujące są małżeństwa zawierane przez obywateli Polski i obywatelki Ukrainy. Warto zauważyć w tym miejscu, że w badaniach migracyjnych najlepiej opracowaną grupą migrantów w Polsce są Ukraińcy. W związku z tym wiele materiałów, na które powołujemy się w naszym raporcie dotyczy Ukrainek, chociaż w naszym badaniu pod uwagę bierzemy również sytuację kobiet z Białorusi i Rosji. Koncentrację badaczy na grupie ukraińskiej tłumaczyć można niekwestionowaną, liczną przewagą obywateli Ukrainy wśród wszystkich migrantów w Polsce.

W latach dziewięćdziesiątych XX. wieku, co dziesiąte małżeństwo mieszane, zawarte w Polsce to małżeństwo polsko-ukraińskie. Przy czym, co trzecie małżeństwo Polak-cudzoziemka to małżeństwo polsko-ukraińskie. Preferencje Polaków, co do kraju pochodzenia małżonki są wyraźne: więcej niż połowa małżeństw Polak-cudzoziemka zawartych w tych latach, to związki z Ukrainkami, Rosjankami i Białorusinkami (Kępińska 2001). Preferowanie żonek z trzech sąsiednich krajów jest nie tylko wyraźne, ale stałe – obserwujemy je także w pierwszej dekadzie nowego stulecia.

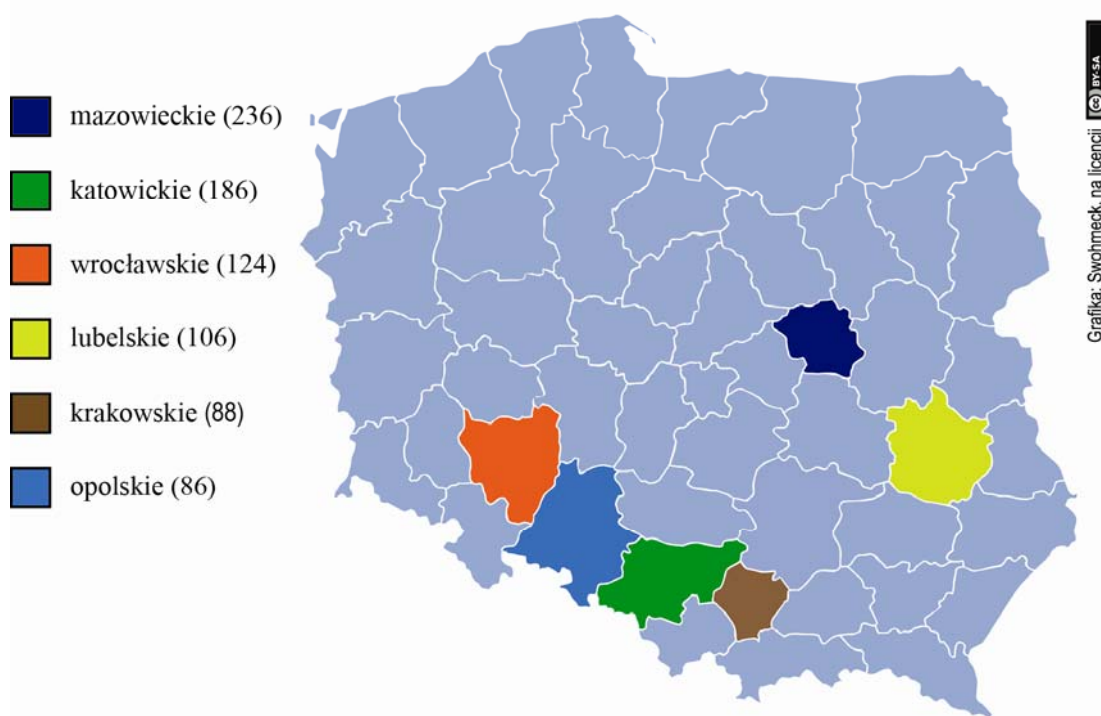
Zatrzymując się nad terytorialnym rozkładem zawierania małżeństw polsko-ukraińskich zauważyć można pewne zróżnicowanie. W latach 1992-1997 województwami, w których zawierano ich najwięcej były kolejno: warszawskie (236), katowickie (186), wrocławskie (124), lubelskie (106), krakowskie (88) i opolskie (86) (Kępińska 2001). Dla wyjaśnienia tego zjawiska należy wziąć pod uwagę takie czynniki, jak wielkość metropolii lub bliskość względem granicy z Ukrainą. Autorka badań zwraca jednak uwagę na szczególnie wysoką pozycję województwa opolskiego, które nie spełnia tych warunków. Naszym zdaniem przy wyjaśnianiu tej wyjątkowej pozycji województwa

¹¹ W 2008 roku małżeństwa kobiet do 35 roku życia stanowiły 98% małżeństw pomiędzy kawalerem a panną, a 83% w stosunku do wszystkich małżeństw pomiędzy obywatelami Polski zawartych w tym roku bez względu na wiek i stan cywilny przed zawarciem związku (GUS 2009).

¹² We wspomnianym opracowaniu autorka wykorzystała analizę danych statystycznych GUS z lat 1989-1997 dotyczących małżeństw mieszanych zawartych na terenie Polski oraz wywiady pogłębione, przeprowadzone z polsko-ukraińskimi małżeństwami mieszkającymi w Przemyślu w latach 1990-1998.

opolskiego można by uwzględnić zamieszkiwanie tego terenu przez osoby przesiedlone w 1947 roku w ramach Akcji Wisła. Możliwe jest również wyjaśnienie, że po licznych Państwowych Gospodarstwach Rolnych powstały na tym obszarze duże, prywatne gospodarstwa rolne, w których (szczególnie w sezonie uprawnym) zwiększa się zapotrzebowanie na siłę roboczą. Dane dotyczące zawierania małżeństw w całej Polsce w dużym stopniu pokrywają się z ogólnym rozmieszczeniem ukraińskich migrantów w Polsce. Około 40 % obywateli Ukrainy osiadłych w RP mieszka w jednym z pięciu miast: Warszawie (lub jej okolicach), Krakowie, Wrocławiu, Lublinie, oraz Szczecinie. Te osoby, które uzyskują pozwolenie na osiedlenie się wybierają przeważnie zachodnią część Polski, co częściowo można tłumaczyć obecnością tam dużej części ukraińskiej mniejszości (Fihel 2008).

Obszary z największą częstotliwością zawierania małżeństw Polaków a obywatelkami b. ZSRR.

Mapa przedstawia podział administracyjny wprowadzony ustawą z dnia 28 V 1975 na mocy której utworzono 49 województw. Podział ten obowiązywał do 1999 roku.

Interesującą prawidłowością dostrzeżoną przez Kępińską w przypadku małżeństw polsko–ukraińskich, uwzględniających zarówno obywateli jak i obywatelki Ukrainy jest to, że Ukraińcy byli młodsi od swoich polskich małżonków. Co ciekawe „90% małżeństw to małżeństwa, w których różnica wieku pomiędzy żoną a mężem wynosiła co najwyżej 9 lat. (W tym 50% takich, w których kobieta i mężczyzna znajdowali się w tym samym przedziale wiekowym)”¹³ (Kępińska 2001:29).

Należy również zaznaczyć, że Ukrainki wychodzące za mąż za Polaków mają zazwyczaj wyższe wykształcenie od swojego męża. Dotyczy to aż 44% kobiet (Kępińska 2001). Aby zrozumieć tę tendencję warto zaznaczyć, że około jedna trzecia całej populacji Ukraińców osiadłych w Polsce ukończyła studia wyższe, a tylko kilka procent ma niższe lub podstawowe wykształcenie (Fihel 2008).

Znaczącą liczebnie przewagę małżeństw polsko-ukraińskich nad pozostałymi związkami mieszanymi tłumaczy fakt, że Ukraińcy są największą liczebnie grupą migrantów w Polsce. I tak, co piąty cudzoziemiec przebywający w RP na podstawie pozwolenia na osiedlenie lub karty stałego pobytu pochodzi z Ukrainy.

Na zakończenie tej części raportu przedstawimy po krótko dane dotyczące liczby urodzeń dzieci przez imigrantki. Porównując dane dotyczące liczby urodzeń dzieci przez imigrantki, można zauważyć, że zdecydowanie najwięcej matek z krajów byłego ZSRR pochodziło w 2009 roku z Rosji¹⁴, następnie z Ukrainy i Białorusi (patrz tabela.3). Dla porównania, ogólna liczba urodzeń przez imigrantki w Polsce w roku 2007 wyniosła 605 i znacząco (o ok.30%) wzrosła w roku 2008, osiągając wartość 794, natomiast w roku 2009 spadła do 570, co w stosunku do poprzedniego roku oznacza spadek liczby urodzeń dzieci przez cudzoziemki w Polsce o ok. 29%.

Tabela 3: Dzieci urodzone w Polsce przez Cudzoziemki w 2007, 2008, 2009 roku.

KRAJ POCHODZENIA MATKI	URODZENIA		
	2007	2008	2009
BIALORUŚ	21	23	11
ROSJA	152	317	153
UKRAINA	153	112	93
OGÓLEM	605	794	570

Źródło: GUS, 2008, 2009, 2010.

¹³ Autorka posługuje się pięcioletnimi przedziałami wiekowymi: 20-24, 25-29, itd.

¹⁴ Aby nie zafałszować obrazu sytuacji należy zauważyć, że wśród obywaterek Rosji, które urodziły w Polsce dzieci jest wiele takich, które znajdują się pod międzynarodową ochroną prawną, głównie Czechenek obywaterek Federacji Rosyjskiej.

3. Przegląd zastanych badań i wstępne założenia dotyczące projektu

Jedną z nielicznych prac, obok cytowanego powyżej opracowania Kępińskiej, bezpośrednio odnoszącą się do sytuacji, w której cudzoziemka wyszła za mąż za obywatela polskiego jest artykuł autorstwa Górny i Kępińskiej (2005). Aby wyjaśnić zależności pomiędzy wiekiem, wykształceniem, statusem społecznym oraz ekonomicznym w małżeństwach polsko-ukraińskich, badaczki wykorzystują ekonomiczną teorię zachowań ludzkich Gary'ego S. Beckera (1990). Jeden z wniosków wynikających bezpośrednio z tej teorii mówi o tym, że prawdopodobieństwo wejścia w związek mieszany jest wyższe u partnerów o niższych oczekiwaniach dotyczących przetrwania relacji.

Autorki badania twierdzą, że pary mieszane wybierają ten kraj osiedlenia się, w którym założone przez nie rodziny będą miały szansę na wyższy dochód gospodarstwa domowego. W sytuacji gdzie jedyną osobą aktywną zawodową jest mężczyzna, to jego kraj pochodzenia staje się krajem osiedlenia całej rodziny. Wśród innych czynników determinujących tą decyzję badaczki wymieniają: politykę imigracyjną i społeczną, jakość edukacji, perspektywy zawodowe dzieci, środowisko naturalne i klimat (Górny, Kępińska 2005). Powołując się na wskaźniki makroekonomiczne z lat dziewięćdziesiątych Polski i Ukrainy oraz subiektywne opinie migrantów z Ukrainy, autorki przyjęły założenie, że Polska jest krajem bardziej atrakcyjnym pod względem ekonomicznym, niż Ukraina. W kontekście małżeństw zawieranych przez Polaków z obywatelkami Ukrainy należy, dodać ten czynnik, jako sprzyjający osiedlaniu się właśnie w kraju pochodzenia męża. Z jednej strony mamy zatem bardziej sprzyjające założeniu rodziny warunki ekonomiczne, z drugiej prawnie zagwarantowaną możliwość uzyskania dłuższego, legalnego pobytu w Polsce przez cudzoziemską żonę, a z czasem również uzyskania przez nią zezwolenia na osiedlenie, a tym samym możliwości legalnej pracy bez trudnych procedur przewidzianych dla obcokrajowców. Wszystko razem stwarza warunki zdecydowanie mocniej przemawiające za osiedleniem się w kraju pochodzenia męża, niż w ojczystym kraju żony – obywatelki Ukrainy, lecz także Białorusi lub Rosji.

Istniejąca literatura opisująca sytuację imigrantek pochodzących z krajów byłego ZSRR w Polsce dotyczy głównie zagadnień związanych z migracjami cyrkulacyjnymi¹⁵

¹⁵ W ramach projektu METOIKOS, który realizowany był przez CSM powstał "Background Report: Circular Migration Patterns Migration between Ukraine and Poland", w którym znajduje się przegląd literatury dotyczący

oraz rynkiem pracy. W latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku charakterystyczną cechą dla napływu wszystkich migrantów z byłego Związku Radzieckiego bez względu na płeć, był krótki okres ich przebywania na terenie Polski. Ta „prymitywna mobilność” została zapoczątkowana przez możliwość opuszczania kraju pochodzenia, a także sprzyjające kursy walut. W połączeniu z niższymi cenami produktów w kraju ojczystym, takie krótkoterminowe wyjazdy stały się dobrym sposobem na poprawienie sytuacji ekonomicznej gospodarstwa domowego. Mobilność ta okazała się początkiem bardziej stałego ruchu migracyjnego (Iglicka 2001, Iglicka 2001a), jednak wciąż przeważającą formą migracji w przypadku Polski są migracje cyrkulacyjne. Oczekiwania, że z początkiem dwudziestego pierwszego wieku Polska stanie się krajem imigracyjnym okazały się przedwczesne. Dobrze oddającym stan rzeczy jest stwierdzenie, że Polska jest zawieszona pomiędzy typem kraju wysyłającego i przyjmującego migrantów a krajem tranzytowym (Triandafyllidou, Gropas 2007).

W dotychczasowych badaniach dotyczących migrantów ukraińskich kwestia małżeństwa z obywatelem polskim traktowana jest w kontekście jednej z dróg na zdobycie legalnego pobytu w Polsce – tzw. „strategii małżeńskiej” (Bieniecki, Pawlak 2010). Jednak zawarcie małżeństwa nie oznacza powodzenia na rynku pracy. Badania jakościowe przeprowadzone przez Środkowoeuropejskie Forum Badań Migracyjnych i Ludnościowych (CEFMR) „Zapotrzebowanie na kobiety migrantki i ich integrację w starzejących się społeczeństwach Europy”¹⁶ wskazują, że początkowy okres małżeństwa bywa dla imigrantek czasem wyłączenia z rynku pracy. Wyżej wspomniane badanie przeprowadzone było w latach 2004-2006. Nie dotyczyło ono tylko i wyłącznie małżonek polskich obywateli, ale uwzględniało ich sytuację i pozwoliło na wyróżnienie kilku czynników wpływających na aktywność zawodową imigrantek osiedleńczych. Wśród tych czynników znalazła się pozycja społeczno-ekonomiczna męża. Dobrze sytuowany mąż mógł utrzymywać żonę i pozwolić jej na dłuższe poszukiwanie pracy bez uciekania się do pracy na czarno. Co ciekawe, w Warszawie, w której koncentrują się cudzoziemcy, małżonki bez wsparcia dobrze sytuowanych mężów powtarzały wzorzec nielegalnej migracji zarobkowej. Natomiast w mniejszych miejscowościach łatwiej trafiały na pierwszorzędny rynek pracy.

Sama możliwość podejmowania przez migrantki pracy w sektorach usług domowych i opiekuńczych zaistniała w wyniku pewnych przemian w strukturze demograficznej

migracji cyrkulacyjnych między Polską a Ukrainą. Raport dostępny jest na stronie projektu METOIKOS: <http://www.eui.eu/Projects/METOIKOS/Documents/BackgroundReports/BackgrounReportPolandUkraina.pdf>

¹⁶ Fragment, w którym opisujemy badanie CEFMR opiera się na opracowaniu Kloc-Nowak 2007.

społeczeństw oraz rosnącego w związku z tym zapotrzebowaniem na „prace kobiece” wykonywane w domu. Proces starzenia się społeczeństw zaczął stwarzać możliwości zatrudnienia w charakterze opiekunki osób starszych, a coraz częstsze, szybkie powroty młodych matek na rynek pracy wygenerował potrzebę zatrudniania coraz większej liczby niań i pomocy domowych. Prace te charakteryzują się jednak stosunkowo niewielkimi dochodami oraz prestiżem. Cechą charakterystyczną jest również niepewność utrzymania zatrudnienia związana z zależnością od pracodawcy (Warat 2010).

Kolejnym czynnikiem warunkującym funkcjonowanie na rynku pracy był fakt urodzenia dziecka. Macierzyństwo nie tylko dla imigrantek stanowi przeszkodę na rynku pracy. Dla kobiet z Ukrainy, które wyszły za mąż za obywatela polskiego charakterystyczna jest natomiast rezygnacja z pracy zawodowej lub jej ograniczony wymiar, tłumaczone koniecznością prowadzenia domu (Kloc-Nowak 2007).

W opracowaniach poświęconych kobietom migrującym do Polski, dominującymi tematami niezmiennie pozostają te związane z podmiotowością bądź przedmiotowością decyzji migracyjnej oraz próbą określenia kapitału kulturowego imigrantek i jego transferowalności. Jako czynniki determinujące różne strategie działania opisywane są również: obciążenia, zobowiązania rodzinne, rola i wsparcie sieci imigranckiej, czas pobytu, znajomość języka polskiego oraz stopień łatwości komunikowania się z otoczeniem (Koryś 2009). Sytuacja migrantek osiedleńczych, które mają polskich małżonków jest w tym kontekście szczególna. Determinują ją, bowiem odmienne okoliczności od tych, w jakich znajdują się kobiety migrujące samotnie albo z rodzinami z kraju pochodzenia. Można do nich zaliczyć m.in. wsparcie ze strony męża i jego rodziny. Przy czym mniejszą rolę odgrywają zobowiązania rodzinne kobiet wobec bliskich w kraju pochodzenia, gdyż „centrum życia” staje się rodzina założona w Polsce. Konwersja posiadanych przez kobiety kapitałów może ulec zmianie dzięki specyficznej „pomocy” wynikającej także z posiadania pewnych praw związanych z zawarciem małżeństwa z obywatelem Polski (dostęp do rynku pracy, w tym do wsparcia instytucji rynku pracy, podstawa do pobytu na terytorium RP).

Można przypuszczać, że część problemów dotyczących migrantek ze wschodu, pozostawiających swoich mężów i dzieci nie będzie dotyczyła kobiet biorących udział w badaniu, bowiem jako żony Polaków, swój dom zakładają w Polsce. Ciekawe czy założenie to okaże się prawdziwe. Czy rzeczywiście cudzoziemskie żony Polaków lepiej radzą sobie w Polsce? Czy lepiej układa się ich sytuacja zawodowa? Czy faktycznie mają więcej

możliwości i czy potrafią z nich skorzystać? Czy zwolnione są z obowiązków wobec krewnych w kraju pochodzenia (rodziców, rodzeństwa)?

Można podejrzewać, że część dylematów związanych z migracją kobiet, jak pozostawienie dzieci, lęk związany z brakiem legalnego pobytu, czy też przejęcie odpowiedzialności za sytuację ekonomiczną rodziny, nie będzie dotyczyła lub w niewielkim stopniu będzie dotyczyła cudzoziemskich żon Polaków. Można jednak przypuszczać, że część problemów imigrantek jest wspólna niezależnie od ich stanu cywilnego. Sytuacje takie, jak trudność w znalezieniu pracy, stereotypizacja, nadużycia czy też molestowanie mogą być niezależne od ich sytuacji rodzinnej. Ciekawe z punktu widzenia naszego badania wydaje się to, które z omawianych problemów w kontekście migracji kobiet okażą się niezmiennie również po zawarciu małżeństwa.

Na zakończenie, pragniemy zauważyć, że grupą najczęściej opisywaną w pracach dotyczących migracji kobiet w krajach Europy Środkowo-Wschodniej, jest sytuacja cudzoziemek, które swoją najbliższą rodzinę pozostawiły w kraju pochodzenia. W opracowaniach tych nacisk kładziony jest na rolę macierzyństwa oraz odpowiedzialność za dzieci (nawet, jeżeli zostają one pod opieką ojca lub innych członków rodziny). Migracja zarobkowa nie jest wytłumaczeniem dla niedociągnięć wychowawczych i problemów z dzieckiem. Na kobietach tak, czy inaczej spoczywa odpowiedzialność za opiekę nad dziećmi, mężem i rodzicami, nawet jeżeli to ona wyjeżdża, aby zapewnić finansowe bezpieczeństwo bliskim (Święcikowska 2010). Brak możliwości sprostanania obu tym zadaniom jednocześnie (otoczenie opieką rodziny i praca za granicą) bardzo często rodzi wiele konsekwencji psychologicznych skutkujących samoobwinianiem bądź tłumaczeniem swojej decyzji „poświęceniem się” dla dobra rodziny, co wtórnie powoduje jeszcze większe konflikty emocjonalne migrantki.

Jak pisałyśmy na początku przez wiele lat, w badaniach dotyczących migracji głównym podmiotem był mężczyzna. To on zazwyczaj był osobą, która wyjeżdżała do innego kraju zarobić na utrzymanie rodziny. Jeżeli zaś była mowa o ruchach migracyjnych kobiet, to zwykle były to sytuacje, w których przemieszczały się one, podążając za swoim mężem. Wiązało się to wówczas z łączeniem rodzin. W ostatnich dziesięcioleciach zmieniło się podejście do badań migracji. Zmiany obserwujemy także w obecności kobiet w strumieniach migracyjnych – co raz częściej w różnych kierunkach obserwujemy ich liczebną przewagę nad mężczyznami. Kobieta z biernej roli „podążającej za mężem”, stała się głównym aktorem sytuacji. To ona wyznacza kierunek, miejsce i cel migracji. Sytuacja ta zdeterminowała

również pewne zmiany w normach i obyczajach, powodując przedefiniowanie tradycyjnych ról społecznych kobiety i mężczyzny (Praszałowicz 2010).

Stało się tak w przypadku rodzin ukraińskich, w których kobieta wyjechała do innego kraju. Tolstokorova (2009) zauważyła, że w rodzinach na zachodzie Ukrainy mężczyźni odmawiają podjęcia nawet wysoko płatnej pracy, jeżeli wynagrodzenie jest niższe lub niewiele wyższe od tego, które osiąga żona pracująca za granicą. Wprawdzie podczas nieobecności małżonki mężczyźni odnajdywali się w roli opiekuńczej i prowadzili dom, ale gdy kobieta wracała, to odradzało się *status quo* charakteryzujące sytuację przed wyjazdem zagranicę. Kobiety ponownie przejmowały obowiązki domowe, a mężczyźni dystansowali się od tych „kobiecych” zajęć.

Wspominałyśmy także, że obecność imigrantek w Polsce analizowana jest często w kategoriach migracji cyrkulacyjnych. Także w tym kontekście na uwagę zasługuje uwzględnienie tradycyjnych ról pełnionych przez kobietę w rodzinie. We wnioskach z badania przeprowadzonego przez Centrum Stosunków Międzynarodowych w 2010 r. znajduje się spostrzeżenie dotyczące szczególnej, w stosunku do mężczyzn, podatności obywaterek Ukrainy na tę formę migracji. Cyrkulowanie między Polską a Ukrainą pozwala żonom i matkom na połączenie przypisanej tradycyjnie mężczyźnie roli głównego żywiciela rodziny z tradycyjną opiekuńczą rolą kobiety. Czas pobytu na Ukrainie, to nie tylko zwykłe obowiązki domowe, ale także nadrabianie zaległości w obowiązkach domowych (prace porządkowe i wzmożona opieka nad młodszymi i starszymi członkami rodziny) i przygotowanie rodziny na kolejną nieobecność (robienie zapasów spożywczych, przetworów itd.) W efekcie na barkach kobiety znajduje się więcej obowiązków. Aby nie narazić się na *odium* społeczne nie może zrezygnować z tradycyjnych zadań, które realizować może jedynie będąc fizycznie przy swojej rodzinie, podejmuje jednak dodatkowe zadanie dostarczenia środków na utrzymanie, które zmusza ją do wyjazdu. Mężczyzna wyjeżdżający do pracy zagranicę realizuje swoją tradycyjną rolę, nawet wtedy, gdy nie ma go w domu. Dostarcza, bowiem środków na utrzymanie rodziny. Jego przedłużająca się nieobecność w domu, w przeciwieństwie do nieobecności matki i żony, nie spotyka się z tak ostrą społeczną oceną. Nadal może być dobrym mężem i ojcem (Iglicka, Gmaj, Borodzicz 2010). Taka sytuacja jest konsekwencją dominacji patriarchalnego modelu rodziny, którego nie zniszczyły nawet czasy Związku Radzieckiego.

Z punktu widzenia realizowanego przez nas badania, interesująca jest kwestia, jak obecnie wygląda podział ról w rodzinie, którą zakładają imigrantki z byłego Związku

Radzieckiego z polskim obywatelem. Jak godzą życie rodzinne z karierą zawodową oraz w jaki sposób tłumaczą ewentualne niepodejmowanie lub wycofanie się z aktywności zawodowej? Czy wyniki naszych badań pokryją się z wnioskami z przywoływanych wcześniej opracowań?

Przeprowadzone przez nas badanie uzupełni stan wiedzy na temat tego, czy i jakie oczekiwania oraz rodzaj odpowiedzialności kładzione są na cudzoziemki poślubiające Polaków. Wydaje się prawdopodobne, że oczekiwania te mogą być zbliżone do oczekiwań wobec cudzoziemek samotnie przebywających w Polsce, zatrudnionych w sektorze pracy opiekuńczej, czyli związanych z dostarczeniem specyficznych dóbr produkowanych przez kobietę w domu. Koryś (2009) zalicza do nich takie elementy, jak: zdrowie, poczucie bezpieczeństwa członków rodziny, wzajemne okazywanie miłości i troska. W przypadku żon obywateli polskich, rodzina którą mają pod swoją opieką jest ich własną, wobec tego lista ta może być jeszcze dłuższa. Jak już wspomnieliśmy, wcześniejsze badania jakościowe wskazują na to, że kobiety z Ukrainy rezygnują lub ograniczają swoją aktywność zawodową, aby zajmować się rodziną. Chciałybyśmy sprawdzić, czy taka decyzja nie jest jednak uwarunkowana faktyczną możliwością podjęcia pracy, a nie tylko kulturowymi wymogami związanymi z rolą kobiety w rodzinie.

Inną kwestią bardzo często poruszaną w literaturze dotyczącej migracji kobiet są konsekwencje migracji dla rozdzielonego małżeństwa – w przypadku kobiet zamężnych (Koryś 2009). Wydawać by się mogło, że konsekwencje takie nie będą adekwatne w sytuacji cudzoziemek zamężnych z Polakiem. Jednakże w związku z ogromną falą emigracyjną z Polski po 2004 roku, można spodziewać się, że wśród rodzin tych spotkamy również takie sytuacje, w których mąż, obywatel Polski wyemigrował w celu zarobienia na utrzymanie rodziny. W przytoczonych opracowaniach sytuacja wyjścia za mąż za obywatela polskiego jawi się, jako „osiągnięty cel”, jakby koniec drogi, którą niektóre migrantki mają przed sobą. Tymczasem sytuacja małżeństw mieszanych innych narodowości wskazuje na to, że często taki związek jest bardzo trudny i nie każdy jest w stanie przezwyciężyć trudności wynikające m. in. z innego stylu życia. Identyfikacja korzyści i trudności związanych z wyjściem za mąż za obywatela polskiego oraz zdobycie informacji o najbardziej pożądanym wsparciu dla kobiet migrantek, pomoże w stworzeniu rekomendacji skierowanych konkretnie do grupy kobiet będących w tej specyficznej sytuacji, która wbrew potocznemu myśleniu, nie zawsze bywa końcem, często zaś początkiem nowych, dylematów.

Jak przedstawia się życie kobiet z byłego Związku Radzieckiego zawierających małżeństwo z Polakiem w kontekście samodzielności i zależności? Jakie znaczenie dla tej sytuacji mają problemy na rynku pracy? Jakich, wobec tego, instrumentów pomocowych potrzebują rodziny mieszane oraz cudzoziemscy małżonkowie? Mamy nadzieję, że realizowany projekt pozwoli na udzielenie odpowiedzi nie tylko na te pytania, lecz uzupełni wiedzę na temat grupy cudzoziemek z krajów byłego ZSRR będących żonami polskich obywateli.

Bibliografia

- Anthias F. /Yuval-Davis N. 1992, *Racialized Boundaries : Race, Nation, Gender, Colour, Class and the Anti-Racist Struggle*. London: Routledge.
- Becker G. S. 1990. *Ekonomiczna teoria zachowań ludzkich*. PWN.
- Bieniecki M., Pawlak M. 2010. *Strategie ukraińskich migrantów zarobkowych wobec polskiej rzeczywistości instytucjonalnej*. ISP. Warszawa
- Bourdieu P. 2001. *Zaproszenie do socjologii refleksyjnej*. Warszawa: Oficyna Naukowa.
- Fihel A. 2008. *Charakterystyka imigrantów w Polsce w świetle danych urzędowych*, w: „Między jednością a wielością. Integracja odmiennych grup i kategorii imigrantów w Polsce”, Grzymała – Kazłowska, A.(red.), Warszawa: Ośrodek Badań nad Migracjami: 33-50.
- Górny A. 2010. *Integration: a supplement driver or immigration? Immigration to Poland: policy, employment, integration*. A. Górny, I. Grabowska-Lusińska, M. Lesińska i M. Okólski. Warszawa, Ośrodek Badań nad Migracjami: 151-196.
- Górny A., Kępińska, E. 2005. *Małżeństwa mieszane w migracji z Ukrainy do Polski*. Przegląd Polonijny 3/2005. Warszawa.
- Iglicka K. 2000. *Ethnic Division on Emerging Foreign Labour Markets in Poland Turing the Transition Period, Europe – Asia Studies*, 52 (7), 1237-1255.
- Iglicka 2001a. *Poland's Post-War Dynamic of Migration*, Aldershot: Ashgate.
- Iglicka K. 2001. *Shuttling from the former Soviet Union to Poland*, Journal of Ethnic and Migration Studies, 27 (3), 505 – 518.
- Iglicka K., Gmaj K., Borodzicz-Smoliński W. 2010. *Circular migration Patterns Migration between Ukraine and Poland*.
<http://www.eui.eu/Projects/METOIKOS/Documents/CaseStudies/METOIKOScasestudyPolandUkraine.pdf>.
- Kałwa D. 2006. *Prezentacja projektu badawczego Border – Leeway, sesja: Vanishing Borders? Commuting Migration and Domestic Work within Europe*, Dortmund.
- Kępińska E. 2001. *Mechanizmy migracji osiedleńczych na przykładzie małżeństw Polsko ukraińskich*. Prace migracyjne, nr 40. Uniwersytet Warszawski, ISS. Warszawa.
- Kloc – Nowak W. 2007. *Funkcjonowanie imigrantek z Ukrainy na Polskim rynku pracy – sytuacja obecna i rekomendacje dla społeczeństwa przyjmującego*. Stowarzyszenie Interwencji Prawnej.

- Konieczna J., Świdrowska E. 2008. *Młodzież, imigracja, tolerancja*, Towarzystwo Demokratyczne Wschód. Warszawa
- Kordasiewicz A. 2010. *Etniczny wymiar funkcjonowania rynku usług domowych w Warszawie*. ISP. Warszawa.
- Koryś I. 2009. *Kobiety – migrantki: warunki udanej integracji*. ISP. Warszawa.
- Święćkowska T. 2010. *Migracja i gender z perspektywy pracy domowej i opiekuńczej*. ISP. Warszawa.
- Piore M.J. 1979. *Birds of passage: Migrant labor and industrial societies*. New York.
- Praszałowicz D. 2010. *Polskie studia na temat migracji kobiet: wybrane perspektywy teoretyczne i wyniki badań*. W: Slany, K. (red.) *Migracje kobiet. Perspektywa wielowymiarowa*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego. s. 51-61.
- Slany K., Ślusarczyk M. 2010. *Imigranci w Polsce 1989- 2008. Analiza zjawiska z uwzględnieniem płci i ekonomii*. Biuletyn Pro Materialny (70). Ziemia obiecana czy przystanek w drodze? Rzecznik Praw Obywatelskich.
- Slany K., Kontos M., Liapi M. 2010. *Women in New Migrations. Current Debates in European Societies*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego. Kraków.
- Ukrainian External Labour Migration*. 2009. Ukrainian Center for Social Reforms.
- Steidl, A. 2005. *Young, Unwed, Mobile and Female: Women on Their Way from the Habsburg Monarchy to the United States of America*, Przegląd Polonijny, nr 31 (4).
- Szelewa, D. 2010. *Imigracja a problem rodziny*. Projekt iMAP. Centrum Stosunków Międzynarodowych.
- Tolstokorova A. 2009. *Costs and Benefits of Labour Migration for Ukrainian Transnational Families: Connection or Consumption?* W *Cachier de l' URMIS (Unité de recherche migrations et société)* no 12/2009 <http://urmis.revues.org/index868.html>
- Triandafyllidou A., Gropas R. 2007. *European Immigration. A Sourcebook*, Aldershot Ashgate.
- Warat M. 2010. *Etniczność i gender – między teorią a praktyką*. W: Slany, K. (red.) *Migracje kobiet. Perspektywa wielowymiarowa*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego. s. 63-74.
- Wetter A. 2002. *Arbeitsteilung und Geschlechterkonstruktion. „Gender at Work“ in theoretischer und historischer Perspektive*. Konstanz: UVK Verlag

Centrum Stosunków Międzynarodowych

CSM jest fundacją - niezależnym, pozarządowym ośrodkiem analitycznym zajmującym się polską polityką zagraniczną i najważniejszymi problemami polityki międzynarodowej. CSM realizuje własne projekty badawcze, przygotowuje raporty i analizy oraz uczestniczy w międzynarodowych projektach we współpracy z podobnymi instytucjami w wielu krajach. Działalność CSM ma charakter badawczy i edukacyjny. Od momentu powstania Centrum w 1996 r., udało się zbudować wpływowe forum dla debaty nad polityką zagraniczną z udziałem polityków, dyplomatów, pracowników administracji publicznej, przedsiębiorców, dziennikarzy, studentów oraz przedstawicieli wielu innych organizacji pozarządowych.

Celem CSM jest:

- wzmocnienie polskiego środowiska zajmującego się polityką zagraniczną oraz pogłębienie wiedzy o polityce międzynarodowej w społeczeństwie polskim;
 - pogłębianie rozumienia celów polskiej polityki zagranicznej wśród elit politycznych, dyplomatycznych i dziennikarskich innych państw, jak również uświadamianie polskich liderów co do celów polityki zagranicznej innych państw;
 - wpływ na najważniejsze kierunki debaty o polityce międzynarodowej w Polsce i za granicą.
- Założycielem i prezesem Centrum Stosunków Międzynarodowych jest Janusz Reiter.

CENTRUM STOSUNKÓW MIĘDZYNARODOWYCH
CENTER FOR INTERNATIONAL RELATIONS

ul. Emilii Plater 25
00-688 WARSZAWA
tel.: (+48 22) 646 52 67, 646 52 68
fax: (+48 22) 646 52 58
e-mail: info@csm.org.pl
www.csm.org.pl